

např. *A. nitidula nitidula*, *A. podolica podolica* a *A. salicis*, se řadí k nejhojnějším krascům zdejších luhů. Jižní Morava je však jednou z mála oblastí jeho výskytu v ČSSR, kdežto zároveň zmínění další tři zástupci tohoto rodu jsou u nás nesrovnatelně obecnější. Dospělci jsou svrchu trávově až zlatě zelení, s úzkým purpurovým lemem na okrajích krovek. V jihomoravských lužních lesích jsou však mnohem častější různé načervenalé až červenohnědé formy. Velmi zřídka bývají krovky ostře kovově modré (u samců) nebo blankytně modré (u samic).

Samičky kladou vajíčka na rozmanitý odumírající jilmový dřevní substrát (větve, tyčovinu, kulatinu, větší odštěp-

ky, vyšší pařezy apod.). Brouci naletují pouze na dřevo a listy jilmů. Květů bylin si nevšímají. Živí se pletivem čepelí jilmových listů, jež od kraje vykusují do tvarů malých nepravidelných sedélek.

Tento brouk dosud žije v dosti početných populacích v širším regionu jihomoravských nížinných lesů (také např. v oblasti Pavlovských vrchů) a v teplých krajích celého Slovenska. Do Čech se nerozšířil. Období výskytu dospělců: květen až červenec.

Jedním z nejhezčích evropských krasců, který se vyskytuje také na jižní Moravě a jinde na našem území je vcelku velmi řídký, je *Ovalisia mirifica*. Brouci dosahují délky 8 až 16 mm a jejich hor-

ní i spodní část elipsovitého těla přímo hýří nádhernou duhovou směsí barev.

Samičky vyhledávají pro kladení vajíček zejména mohutnější větve a kmeny čerstvých jilmových vývrátů, odlomů nebo pokácené jilmové dříví. Způsob života dospělců tohoto druhu se velmi podobá např. *Anthaxia deaurata deaurata*, avšak částečně se liší některými okolnostmi vývoje.

Ovalisia mirifica je na jižní Moravě dosud hojným broukem. Rozhodující vliv na budoucí početnost jeho populací však bude mít další úhyn jilmů následkem grafiozy, jež, jak se zdá, již přece jen znatelně omezila přirozené možnosti rozvoje tohoto druhu. Období výskytu dospělců: květen až červenec.

Z červené knihy našich měkkýšů - pláštěnka *Myxas glutinosa*

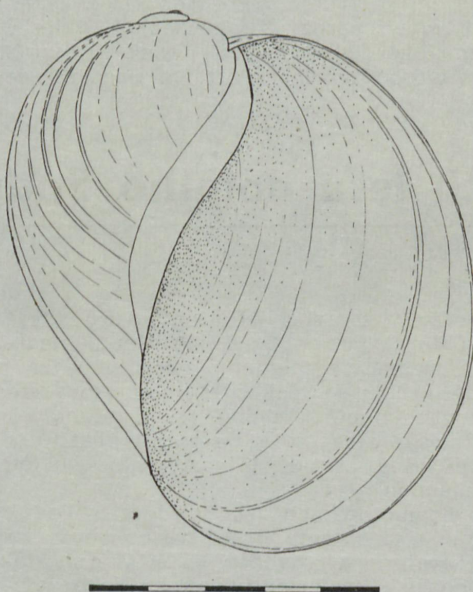
Vojen Ložek

Dosud jsme psali o plžích, kteří mizí následkem umělé vyvolané zhoršení životních podmínek nebo přímým zničením svého stanoviště. Dnes představíme druh, jehož ústup trvá již delší dobu a který dnes právem lze pokládat za nezvěstný ne-li vymřelý na našem území. Je to příslušník naší vodní fauny, plicnatý plž z čeledi plovatkovitých (*Lymnaeidae*) — pláštěnka sliznatá — *Myxas glutinosa* (O. F. Müller).

Poznáme ho snadno: ulita je krátce vejčitá až téměř kulovitá, 10–14 mm vysoká, 8–12 mm široká, s třemi závitů, které narůstají tak rychle, že poslední tvoří téměř celou ulitu. Vrchol je jen nepatrně vyvýšený. Jejím nejvýznamnějším rysem jsou však nápadně jemné tenké stěny, žlutavé až světle jantarové barvy a téměř sklovitě průhledné, s jemnými přírůstkovými rýhami. Obrysy závitů i ústí tvoří ladné plynulé křivky; nápadný je zejména průběh cívky a patra, které splývají v táhle esovitou linii. Cívka je rovněž vlnitá — strofostylní. Těmito vlastnostmi ulita upomíná na schránky levatek z rodu *Physa*, je ovšem pravotočivá.

Živočich však jasně ukazuje na těsnou příbuznost s plovatkami. Je krátký, zavalitý, olivově šedý s tmavými skvrnkami a žlutými body, tykadla má plochá, široce trojúhelníkovitá. Rovněž svou vnitřní stavbou se téměř neliší od plovatek z podrodu *Radix*. Jediným rozdílem je rozšířený plášť, který vystupuje daleko z ústí a je-li živočich vytažen, překrývá většinu ulity. S tím souvisí i český název pláštěnka. Zvláštní tvar pláště i ulity vedl již starší autory k tomu, že pláštěnku řadili do zvláštního rodu *Myxas* (synonym *Amphipeplea*), jiní však upozorňují, že v podstatě jde o druhořadé rozdíly a že pláštěnka představuje jen mírně pozměněnou plovatku, takže je na místě rod *Myxas* hodnotit jen jako podrod rodu *Lymnaea*.

Pláštěnka je nížinným druhem severní poloviny Evropy, který nacházíme hlavně v zarostlých tůňkách a starých říčních ramenech, zejména v lužích. U nás byl vždycky poměrně vzácný. V devadesátých letech minulého století ho J. Uličný uvádí z několika míst ve středním českém Polabí. Jsou to labské

tůň u Pardubic („velmi rozšířeně a hojně“!), lesní tůň u Kladruhu, Stará Boleslav, bažiny u Přerova a Čelákovic. Ze staré doby patrně pochází i údaj od Libiše u Neratovic, který uvádí J. Petrbok (1938) v přehledu materiálů ze sbírek Národního muzea v Praze. V období mezi oběma světovými válkami sbíral pláštěnku V. F. Hlaváč, který ji dne 13. 8. 1934 zjistil jako dosti hojnou v tůňce na levém břehu říčky Dědiny u Třebechovic pod Orebem směrem k říčním lázním. Jde o pozoruhodnou zprávu, která dokládá, že pláštěnka zasahovala z východního Polabí i do povodí Orlice. Dnes však bohužel nemáme po ruce žádné další údaje o případném výskytu pláštěnky v této oblasti. Jaroslav Brabec, který ve východních Čechách soustavně sbíral po II. světové válce, již na pláštěnku nikde nenarazil, ani tam, kde se uváděla jako hojná a rozšířená.

V novější době, tj. během války a těsně po ní, se podařilo ověřit výskyt pláštěnky jen v hlinitých tůňkách v luhu Babinec u Přerova nad Labem, kde žila dosti hojně. Od té doby však uplynulo více než 30 let. Dnešná se předpokládalo, že pláštěnka u nás žije jen v Čechách; jižněji byla totiž známá jen

z horního bavorského Podunají. Proto jsou určitým překvapením údaje O. Kaplery v článku „Vodní měkkýši a akvaristika“ v časopisu *Akvárium a terarium*, kde se zmiňuje také o pláštěnce a píše, že se s ní setkal v Opavském úvalu a že v okolí Vranovic na jižní Moravě je v některých tůňkách hojnější než jiní plži. Jde totiž o první zprávu o výskytu tohoto druhu ve Slezsku a na Moravě. Pozoruhodná je přitom zvlášť přítomnost pláštěnky v dalším úseku povodí Dunaje. Autor sice neuvádí datum sběrů, ale patrně rovněž nejde o pozorování ze současnosti. Konečně A. Absolon zjistil pláštěnku v limnických uložninách Mělnického úvalu na Všetatsku, které se datují do počátku poledové doby. Je to jediný fosilní doklad z ČSSR.

To je tedy vše, co o výskytu pláštěnky na našem území víme. Přitom bohužel jde z velké části o údaje značně staré, které se novějšími sběry již nepodařilo potvrdit. Podstatné je, že se nenašly ani žádné nové výskyt, což přesvědčivě dokládá ústup tohoto pozoruhodného vodního plže. Je zajímavé, že mizel již v dobách, kdy se ještě výrazněji neprojevovala chemizace v zemědělství ani jiné rušivé vlivy, třeba průmyslové emise. Co je tedy příčinou jeho ústupu?

Na tuto otázku je dnes dosti obtížné odpovědět. Můžeme se jen dohadovat, že jednou z příčin asi byla regulace středního Labe a různé meliorační úpravy, které vyvolaly změny postihující některé choulostivé druhy, mezi něž pláštěnka nepochybně patří. Třeba vzít i v úvahu, že naše výskyt leží při jižní hranici jejího areálu, kde druh pravděpodobně poněkud ustupoval i vlivem přirozených příčin a o to ovšem byl citlivější na různé zásahy. Škoda, že jsme mu nevěnovali takovou pozornost, jakou si zasloužil; dnes to již lze jen stěží napravit. Můžeme proto uzavřít výzvu, aby všichni, kdo se zabývají vodní faunou, dávali pozor na případný výskyt tohoto druhu, který je dosti velký a snadno poznatelný, a v kladném případě podali hlášení redakci *Živy* nebo Zoologickému oddělení Národního muzea v Praze. Snad přece ještě někde u nás pláštěnka žije a naši povinnost je udělat vše pro to, aby i nadále zůstala členem naší fauny!